

lemesen üdítő kivétel, ami megcsillantja az olvasó előtt az epigonizmusból vezető utakat.

Leszámítva a naturalista megfigyelésnek és az expresszionista fennköltségnek e szorványos ötvözeteit, valamint néhány igazán szép lírai jelenetet, a regény a maga egészében gyöngé. Alakjai gyermekesül egyoldalúak és élettelenek, szinte fitogtatón nyilatkozik meg bennük a transzilvanista irodalom figurális tehetetlensége. Köröspataky gróf, a Kópány-sírató főúr, Vári Domokos, a kálvinista pap, akinek fakó valószerűtlenségét még fokozza az a szerelem, amit a főúr tizenkétéves leánykája iránt táplál, a háromtagú adventista család, Eszter az anya, Péter a férj, Áronka a fiú, egytől-egyig átszellemült bábok, akiket nem saját figurális erejük mozgat, hanem az író fellengő elgondolása. Az adventizmus társadalmi és lélektani rajza teljességgel hiányzik s ne higgyük, hogy a biblikus modorban folytatott próféciák és hemzsegő evangéliumi idézetek pótolhatják. Az emelkedettség nagyon kétélű fegyver, legalább is a művészetben, mert bizonyos fokon túl elemészt minden művészi elemet. A művészet nem magasröptű köd vagy nemes eszme, hanem nagyon is érzelmeink alá eső tünemény s minél több érzelmeinket veszi igénybe, annál művésziesebb s bizonyára akkor éri el tetőfokát, ha az értelmi igényt is képes szervesen magába olvasztani, de az mindenképpen a művészet halála, ha a merő elgondolás, a pusztá eszme, mégha evangéliumi nemességű is, intellektuális ürességében elhatalmasodik és önmagában látja a követendő esztétikai mértéket. Még fokozza ezt a hatást az a rossz modor is, ahogyan a regény, saját műfaji határain túl lépve, visszaél a párbeszéddel és bibliai drámák sivatagjaira téved. A kálvinizmus és az adventizmus harca is elmosódott, nem is lehet másként, hiszen igazi eleven konfliktushoz élő figurák kellene.

Sokkal több jót mondhatunk Gagyi stílusáról. Tiszta, kifejező, hajlékony, egyetlen hibája a tulságos költőiesség. Nem hiszem, hogy ha majd igazán komoly regényíróvá érik, leírjon még egyszer egy ilyen mondatot: „Olyan volt ez a madár, mint egy bársonyba takart rubintkő, melyet parittyából hajítottak a tündöklő térbe“. Vagy „A fák biborszínű pongyolákban állanak.“ Az öncélú metafora szükségképpen rossz metafora, mert az igazi metafora alázatosan beleilleszkedik a mű hangulatába és a legkonkrétebb feladatokat vállalja. A szabadon csapongó, önmagában gyönyörködő metaforát nem tűri az igazi jó próza.

(Szenczei László)

VERSESKÖNYVEK. Semmikép sem több egyszerű alkalomnál, hogy az alábbiakat ép' *Salamon Ernő* és *Benedekffy Samu* verseskönyveivel kapcsolatban mondjuk el, mert a szempont, melyből a kérdést vizsgálni óhajtjuk nem indokoltabb az *Ének a szolgák sorsáról* és a *Hivnak a földek* költőinek esetében, mint sok máséban, akik előttük vagy utánuk hasonlóképpen tettek vagy fognak tenni: kötetben adják ki verseiket. Szinte szükségszerű, hogy amint több és több költő verseskönyve kerül a bíráló kezébe, annál hiábavalóbb lesz azirányú törekvése, hogy elvonatkoztatassa magát a könyv anyagszerűségétől s feloldódják a szavak és hangulatok tömegében. Miért kellett a könyvnek megjelennie — kérdegyre türelmetlenebbül már a találkozás pillanatában és teljesen függetlenül attól, hogy amit olvasni fog jó lesz-e vagy sem, uj-e vagy megszokott. S ha valami mégis megkapja, legfeljebb a költő bátorsága, aki-ről felteszi, hogy hite szerint cselekszik, mert mégiscsak tulzás lenne minden fiatal költő verseskönyvéért a hiúságot tenni felelőssé.

Ma már, néhány évvel a francia irodalmi vita után, mely végkövet-

keztetésként a líra ujjászületését állapította meg, viszonylagos bizton-
sággal mondhatjuk, hogy nem így történt. A „valóságtól megundoro-
dott lélek“ ugyanis, ellentétben a líra ujjászületését vitatókkal, mint
kiderült mégsem vágyik olyan visszatarthatatlanul a költészet „derűs és
tisztá régióiba“, hanem szótlán nyomással kényszeríti az író, hogy célza-
tosság és megoldások nélkül is csak arról írjon, ami van. A tényekkel
természeténél fogva inkább számoló modern prózairodalom ép' ennek
következtében indult meg azon az uton, hogy teljesen feladja az egyéni
lélek önmagáért való és kétségtelenül érdekes, de a társadalmi ember
egyre bonyolódó viszonylatainak következtében mindinkább időszertü-
lenné váló tárogatását s olyan jelenségeket igyekezzen ábrázolni, me-
lyek átélés szempontjából az olvasó számára általánosabban hozzáfér-
hetőek. A lírát, mint mindenekelőtt egyéni műfajt ezen a ponton éri az
első vereség. A költőnek e követelmény szerint, akár érez, akár leír,
szakítania kell a régi értelemben vett költői egyéniséggel. Teljesen fel-
kell oldódnia a társadalomban, azzá lenni, ami olvasója, csak szinté-
ziseiben, szemléletében és elemzéseiben kell magasan fölött állania, ha
hatni akar. Nem mást kell tehát, hanem ugyanazt kell másképp látnia.
S magatartásából nem elkülönülésnek, nem is gyanúteltő együttér-
zésnek, hanem a legtökéletesebb együvértartozásnak kell kicsengenie.

Bizonyos, hogy egy kor, mely a polgári jólét csendes vizein evezve
csámcsogott a költő elütő nagyságán, tökéletesen kiélhette vágyait a gé-
niusz nagysága fölötti éféle tárgyitalan és szinte szertartásos csodálkozás-
ban, hisz alapjában saját materiális vágyálmait látta benne kiteljesülni a
szellem síkján. Leszámolni az önmagáért való nagyság hazugságával és
céltalanságával, a dolgok ködös és hamis felülről kezelésével, mindössze
erőteljesebben és határozottabban érezve állni kortársaink között: talán
ezek azok, amikre a mai költőnek törekednie kell, ha költő akar lenni kö-
zöttünk. S alaposabb vizsgálat után nyilvánvalóvá lesz az is, hogy ez a
követelmény nem különbözik attól, amit költőktől minden időkből köve-
teltek — mindössze korszerűbb.

Regényírónál, ha valóságátalása hazug, beállítás hibás is, a sorok
között többé-kevésbé saját életével találkozik az olvasó. Önmagát, ismer-
őseit vizionálja a történet figuráiba — líránál egyedül a költőt ta-
lálja gyakran összeegyeztethetetlenül szemben önmagával, akitől annál
öszönősebben idegenkedik, minél inkább elüt tőle. S legfőképp azért
is, mert már nem állnak fenn azok a körülmények, melyek saját ter-
renumán a költőéhez hasonló felülkerekedés lehetőségével kecsegtethet-
nek. Egyszerűbb és reálisabb vágyainak elérésében pedig nem segítsége
a költő fellelturása és lényegesítése. Míg tehát próza esetében az ol-
vasó rokon- vagy ellenszenve a mű életszerűsége folytán a cselekmény-
re, helyzetekre s egészében a műre vonatkozik s e rokon- vagy ellen-
szenv bizonyos viszonyt teremt a mű és olvasó között, a valóságot nél-
külöző lírát a költő személyes ügyének s a maga számára érdektelennek
tekinti az olvasó. Salamon füzetéből a szempontból mindenestre in-
dokoltabb. Egyetlen dramatizált verset tartalmaz: a munkahelyükhöz
hozzánőtt szegénymunkások, napszámosok és hozzátartozóik bucsuját
a megszűnő teleptől. S ha alaphangulatában ködösen s néha szószerinti
értelemben túlvilágian borongós, formájában pedig néha elstilizált is,
szemlélete már az új költőjé s potenciálisan tartalmazza az új líra fel-
adatait. Viziói a valóság költői vetületei, az itt-ott zavaró tulzások elle-
nére is, mert a szinpadai költemény figurái élnek, itt élnek körülöttünk,
hátuk mögött pedig ott áll a költő életében és versben is hatványo-
zottan érzékeltetve életüket.

Művészi szempontok feltétlen szem előtt tartásával tehát, hasonló általánosan hozzáférhető étellel kell megtölteni a költészetet, ha nem akarjuk, hogy olvasatlan titánkodássá vagy haszontalan játékká váljék. Mert az olvasó általában idegenkedik a verstől. Nem a nagy költők gyűjteményes köteteitől, hanem a kisebbekétől, akik széles körben csak kivételesen tudnak vele lelki kapcsolatot teremteni. Költők, akik önámítás nélkül fogták fel helyzetüket, világosan látták, hogy az olvasónak még a jó vers sem igen kell, bizalmatlan vele szemben s főleg nem fizet érte. *Bertold Brecht* egyik költeménye végén keserű cinizmussal verse is szedi e vigasztalan tényt. „Ezt a költeményt — írja — kereszttrimben kezdtem írni, de aztán meggondoltam, miért kinlódjam, hisz ugysem fizetnek érte.“

Bizonyos, hogy egy könyv kelendősége nem csalhatatlan jele egyben értékének is, verseskönyvek esetére mégis majdnem maradéktalanul alkalmazható e megállapítás. A verseskönyv ahelyett, hogy hatna szinte minden esetben koporsójává lesz azoknak az esetleges értékeknek, melyeket tartalmaz, mindaddig míg az olvasót nem sikerül meggyőzni, hogy versekre szüksége van s a költő, aki azokat írja neki, nem éteri magasságban lebeg szárnyaslován, nem is éji órán hajáttépve akarja őt megmenteni, hanem ott áll vele és mellette egy társadalomban, melynek méltó tagja és továbbfejlesztője kíván lenni.

Feltétlenül fiatal kell legyen tehát a költő, aki a kérdés szellemi és anyagi oldalainak alapos megvizsgálása nélkül kötetben adja ki verseit, csupán az önálló kötet maradandóságának illúziójától úzve még akkor is, ha az „önálló“ nem jelent egyben időállót is, mint Benedekffi Samu esetében, kinek kötetében a fiatalos hévvel és kritikátlansággal összeválogatott versek olyan tömegével találja szemben magát az olvasó, hogy ha csak huszadrészüek lenne is jó, örökre halhatatlanná tenné a költőt. De egymást követik itt a paraszti munkát távolból, néha éppen isteni távlatból magyarázó költemények s a falusi sorba való visszaki-vánkozás utánérzett, meggyőzőerő nélküli elégiái. A költő, akit hívnak a földek, ahelyett, hogy legalább lélekben szaporán visszaro Hanna s alaposan körülnézne, hamis naivitással mereng a „condra könnyűségéről“. Csoda-e ezek után, ha sem azok nem értékelik, akik közül e ki-vánkozik, de nem megy, sem azok, akiknek életét meghamisítja? Nem is a valóságglátás hiánya ez már. Csökkönyös bezárkózás egy hazug költészet kriptáiba s mint ilyen kártékony elriasztása az olvasónak a költészettől.

S hogy az eladatlan verseskönyvek tömegével maradt költő alakja ilyenformán tragikus-e vagy sem, az mindig attól függ, hogyan reagál erre a szükségszerű tényre. Önmagába zárkozva merenghet és meg-nem-értő embertársait gyalázhathja élete végéig, ha tetszik, ha nem, csak rajta mulik, hogy kinyissa szemeit s ellenség helyett költőjükké legyen.

(Kkj.)

„A FALUSI NÉP SZÁMÁRA MEGFELELŐ IRODALOM“ KÉRDÉSÉHEZ.
A *Hevíkon* idei tanácskozásairól közzétett hirlapi kommunikékben megint találkozunk az évek óta visszatérő fordulattal. Megint bejelentették, hogy a *Szépírók Céh* a „falusi nép számára megfelelő szépirodalmi műveket akar *íratni* és megfelelő módon a falusi tömegekhez eljuttatni.“ Az elhatározás az idén is: felemelő; a cél most is: felbecsülhetetlen. Viszont a krónikás szemében — mert már annyiszor beigérték ezeket a nép-könyveket — végül is nem az a kérdéses, hogy a Céh megírathatja-e ezeket a szépirodalmi műveket, hanem kérdéses maga ez a „falusi nép számára megfelelő szépirodalom“, hiszen, hogy évek óta ígérik s évek óta késik, az